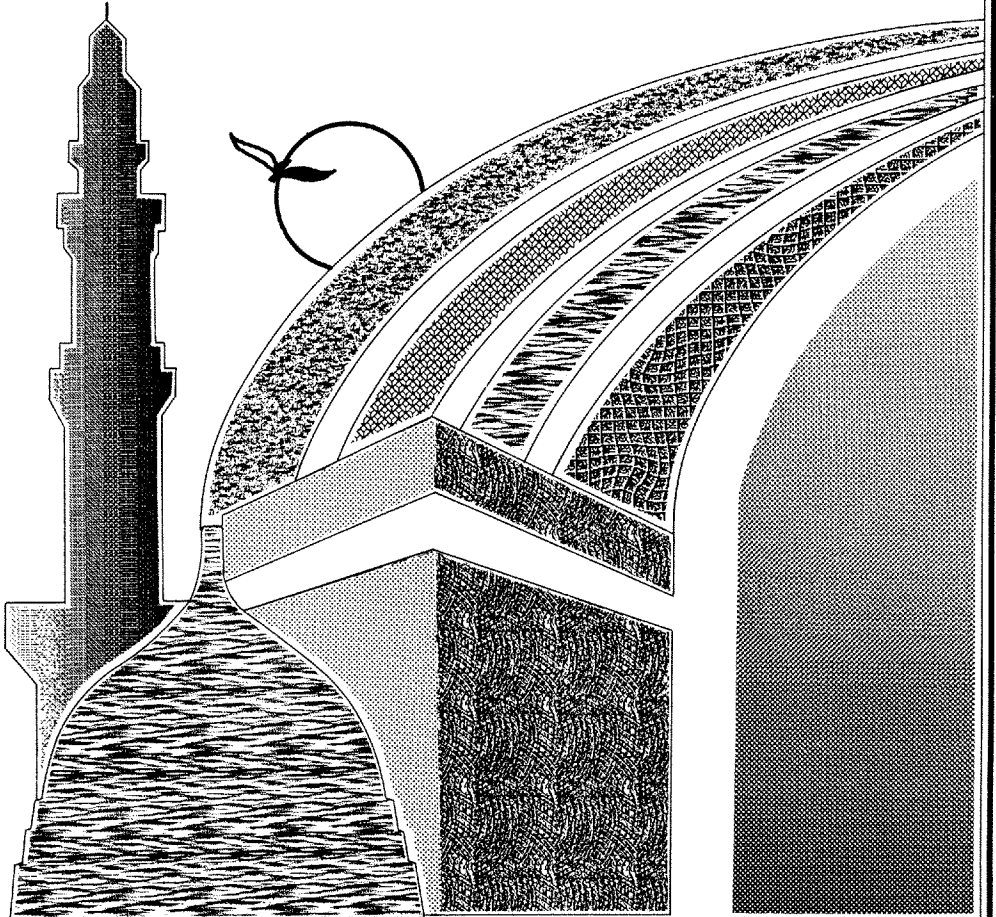
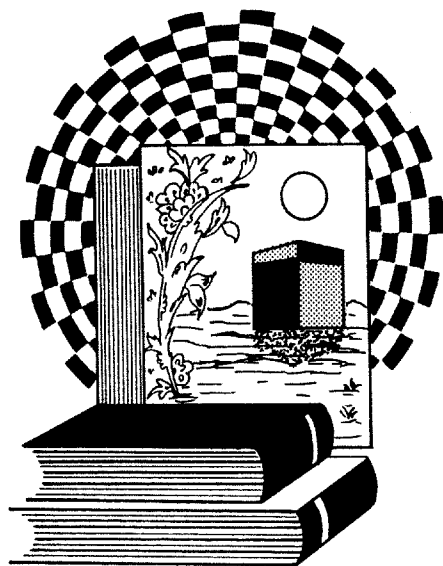

تقدوم معرفی کتاب

یک کتاب در یک مقاله

محمد رحمانی

الحج والعمرة
فوائد

في الاكابر والاشيخاء

محمد رحمانی

در روزهای آخر سال هفتاد و شش قفسه‌های
فروشنندگان کتاب؛ با کتابی تحت عنوان «الحج والعمرة فی
الکتاب والسنة» مزین شد. این کتاب افزون بر ظاهری آراسته
و چشم‌نواز، برخوردار از محتوایی عالی و مضامین بلند آسمانی
است. نویسنده آن، عالم متعهد و دانشمند فرزانه، حضرت
حجة الاسلام والمسلمین حاج شیخ محمد محمدی ری‌شهری،
نماینده مقام معظم رهبری حضرت آية الله خامنه‌ای در امور
حج و زیارت است.

این اثر ارزنده امتیازات و برجستگی‌های فراوانی دارد؛ از جمله:

- ۱ - تبویب منطقی همراه با انتخاب عناوین اصلی و فرعی روشمند با ضوابط علمی.
- ۲ - تحلیل سودمند برخی از مطالب تحت عنوانهای: «فوائد»، «بیان» و «تنبیه».
- ۳ - بهره‌برداری از آیات و روایات فریقین (شیعه و سنی).
- ۴ - ارجاع احادیث به منابع دست اول.
- ۵ - شماره‌گذاری احادیث به گونه‌ی مسلسل.
- ۶ - جامعیت؛ زیرا کتاب در سه قسمت سامان یافته است:

قسمت اول؛ دارای چهار فصل و سی و دو عنوان اصلی و چهل و هشت عنوان فرعی است. این بخش به مباحث مربوط به مکه از قبیل: فضیلت مکه، نامهای مکه، ویژگیهای مکه، آداب مکانهای تاریخی و... اختصاص یافته است و از - حدود - سی و دو آیه و دویست و هفتاد و سه حدیث بهره برده است.

قسمت دوم؛ ضمن شش فصل و چهل و چهار عنوان اصلی و صد و نه عنوان فرعی سامان یافته و درباره مطالب مربوط به حج و عمره همچون: وجوب حج، شرایط آن، حکمت حج، واجبات و آداب حج، فضیلت حج انبیا و... بحث می‌کند و از حدود سی و هشت آیه و پانصد و شصت و چهار حدیث سود برده است.

قسمت سوم؛ مشتمل است بر پنج فصل و چهارده عنوان اصلی و دوازده عنوان فرعی. این بخش به مطالبی درباره مدینه منوره همچون فضیلت مدینه، ویژگیهای مدینه، آداب مدینه، حدود مسجدالنبی، زیارت النبى، فاطمه زهرا، بقیع بیت و شهدا و آداب زیارت و... پرداخته و صد و دوازده حدیث آورده است.

پیش از شروع به معرفی کتاب، تذکر چند مطلب لازم به نظر می‌رسد:

- ۱ - تلاش شد از اغلب عنوانها، هر چند فرعی، حدیثی ترجمه گردد.
- ۲ - از آنجاکه آوردن متن عربی احادیث، خارج از قلمرو یک مقاله بود، تنها به ترجمه آن اکتفا شد.

۳ - در هر عنوان اصلی تعداد احادیث آن موضوع جهت اهمیت آن تذکر داده شد.

۴ - سعی شد کوتاهترین حدیث و گویاترین آنها برای ترجمه انتخاب گردد.

۵ - قسم سوم که مربوط به مدینه است، به جهت پرهیز از طولانی‌شدن، معرفی نشد.

قسمت اول:

فصل اول: حرم

نویسنده این فصل را به مطالب مربوط به حرم اختصاص داده و آنها را ضمن شش عنوان کلی و بیست و هشت عنوان فرعی به پایان رسانده است در این بخش مؤلف محترم از سیزده آیه و نود و پنج حدیث بهره جسته است. خلاصه این عناوین عبارتند از:

الف - نامهای مکه:

در این باره ده حدیث آورده و در پایان بحث روایی یادآور شده است که: اسم «مکه» در قرآن یک بار آمده لیکن در چهارده آیه با لقبهای گوناگون؛ از جمله: مکه، امّ القری، بلد، البدالأمین، البلدة الحرام، قریتک، فی القریتین و وادّ غیر ذی زرع از آن یاد شده است. (ص ۳۲)

ب - فضیلت مکه:

در باره فضیلت مکه دوازده حدیث آورده است، از جمله اینکه: امام صادق علیه السلام می فرماید: «محبوبترین زمین برای خدا مکه است و هیچ خاکی عزیزتر از خاک مکه برای خدا نیست و نیز هیچ سنگ، درخت، کوه و آبی در میان سنگها، درختها، کوهها، و آبها، عزیزتر از سنگ و درخت و کوه و آب مکه نیست.» (ص ۳۵).

ج - ویژگیهای مکه:

- ۱ - حرمت مکه (پنج حدیث).
- ۲ - امنیت حیوانات وحش و پرندگان در مکه (سه حدیث).
- ۳ - حرام شدن برخی از کارها؛ از جمله:
  - * به هم زدن امنیت (سه حدیث).
  - * وارد شدن غیر مسلمان (سه آیه و دو روایت).
  - * صید و کندن درخت (چهار حدیث).
  - * ذبح صید (سه روایت).
  - * گمشده آن تملک نمی شود (دو روایت).
- ۴ - مکروه بودن برخی از کارها؛ از جمله:
  - * قصد اقامه بیش از یک سال (دو روایت).
  - * بلند کردن ساختمان.
  - * درخواست طلب.
- ۵ - مستحبات در مکه؛ از جمله:
  - * نماز (سه روایت) از جمله روایتها، حدیث ذیل است:

حضرت علی علیه السلام می فرماید: «نماز در مدینه و مکه معادل هزار نماز است.» (ص ۴۶).

* روزه (دو روایت):

امام زین العابدین علیه السلام می فرماید: «روزه یک روز در مکه، معادل روزه یک سال در خارج از مکه است.» (ص ۴۷).
* ختم قرآن (دو روایت):

امام سجاد علیه السلام می فرماید: «هر کس قرآن را در مکه ختم کند نمی میرد تا این که رسول خدا صلی الله علیه و آله را ببیند و نیز جایگاهش را در بهشت مشاهده کند.» (ص ۴۷)
* انفاق کردن

امام صادق علیه السلام می فرماید: «مکه حرم خدا و رسول او و امیر مؤمنان علیه السلام است. نماز در آن معادل هزار نماز و انفاق یک درهم در آن معادل صد هزار درهم است.» (ص ۴۸).

۶- کارهای شایسته برای مردم مکه:

* خلوت کردن مطاف برای طواف واجب (شش روایت).

* همانندی با افراد محرم (دو روایت).

۷- هرگونه ظلم در آن، حکم الحاد را دارد (سه روایت).

رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: «احتکار در مکه الحاد است.» (ص ۵۰).

د- حدود مکه (سه روایت)

رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: «جبرئیل آدم را بر کوه صفا و حوا را بر کوه مروه فرود آورد و آن دو را در خیمه ای جمع کرد و عمود آن خیمه از ریزه های یاقوت احمر بود. پس نور آن بر کوه های مکه و اطرافش تابید و هر مقدار از این نور تابید خداوند آن را حرم قرار داد...» (ص ۵۲).

ه- آداب (مستحبات) دخول مکه:

۱- احرام پوشیدن (سه روایت).

- ۲ - غسل (پنج روایت).
 ۳ - فروتنی و خشوع (چهار روایت).
 ۴ - ورود به مکه از بالا، (سه روایت) (ص ۵۸).

و - آداب (مستحبات) خروج از مکه:

- ۱ - صدقه دادن؛ امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «هرگاه خواستی از مکه خارج شوی یک درهم خرما بخر و قبضه قبضه آن را صدقه بده، در نتیجه کفاره آنچه در حال احرام و آنچه در مکه از تو سر زده، خواهد بود.» (ص ۵۹).
 ۲ - خروج از پایین مکه؛ ابن عمر می‌گوید: «رسول خدا از راه شجره خارج می‌شد و از راه معرّس داخل می‌گشت ...» (ص ۵۹).

فصل دوم: «مسجد الحرام»

فصل دوم به مطالب مربوط به مسجد الحرام اختصاص یافته و ضمن چهار عنوان کلی، مورد بحث قرار گرفته است. نویسنده همچنین از بیست و هفت حدیث بهره برده است. و اینک بطور تفصیل به معرفی مباحث این فصل می‌پردازیم:

الف - فضل مسجد الحرام (چهار حدیث).

ب - حدّ مسجد الحرام؛ چهار حدیث در این باره آمده؛ از جمله این که:
 امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «حق ابراهیم در مکه میان حزورة (مکانی است نزدیک باب حناتین) تا محل سعی می‌باشد. پس این مقداری است که ابراهیم آن را خط کشید؛ یعنی مسجد قرار داد.» (ص ۶۲).

ج - آداب (مستحبات) دخول مسجد الحرام

در این باره ده روایت نقل شده و در آنها مطالبی آمده است؛ مانند:

- ۱ - تهیه منزل ۲ - غسل ۳ - دخول از باب بنی شیبیه و خروج از باب بنی مخزوم ۴ - نگاه

بر بیت ۵- پای برهنه شدن، با سکینه و وقار راه پیمودن ۶- دعا‌های مأثوره را خواندن.

د- برتری نماز در مسجد الحرام

هشت روایت در این باره آمده؛ از جمله:

رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «نماز در مسجد الحرام معادل صد هزار نماز و نماز در مسجد من (مدینه) معادل هزار نماز و نماز در بیت المقدس معادل پانصد نماز است.» (ص ۷۱).

فصل سوم: بیت الله الحرام

مؤلف فرزانه، فصل سوم را به مطالب بیت الله الحرام اختصاص داده و آنها را ضمن هشت عنوان کلی و ده عنوان فرعی مورد دقت قرار داده است. در این فصل از پنجاه و پنج روایت بهره برده که در ذیل اجمال آن را می‌آوریم:

الف - نامهای خانه:

۱- کعبه.

۲- بیت العتیق؛ که یک آیه و چهار روایت در این باره آورده؛ از جمله:

امام باقر علیه السلام در پاسخ این پرسش که چرا خانه خدا را عتیق نامیده‌اند؟ می‌فرماید: «زیرا آن خانه‌ای است آزاد که کسی آن را مالک نشود.» (ص ۷۴).

۳- بیت الحرام؛ حنان از امام صادق علیه السلام پرسید: چرا این خانه بیت الحرام نامیده شد؟ حضرت فرمود: «زیرا ورود مشرکان در آن حرام شده است.» (ص ۷۵).

ب - فضیلت خانه:

۱- اولین خانه مردمی است (از یک آیه و چهار روایت در این باره بهره جسته است).

۲- گرامی‌ترین خانه‌هاست (شش روایت).

ج - آداب ورود به خانه خدا:

۱- ورود به خانه خدا مستحب است. شش روایت در این باره وجود دارد؛ از جمله:

امام باقر علیه السلام می‌فرماید: «ورود به خانه خدا، دخول در رحمت خدا است و خروج از آن، خروج از گناهان است. چنین شخصی در باقی مانده عمرش معصوم است و گناهان گذشته‌اش بخشیده می‌شود.» (ص ۷۸).

۲ - وظایف به هنگام ورود (ده روایت).

۳ - وظایف به هنگام خروج. دو روایت؛ از جمله اینکه:

امام صادق علیه السلام به یونس می‌فرماید: «...هرگاه خواستی از خانه خارج شوی... دو رکعت نماز در طرف راست بجا آور.» (ص ۸۲).

د - بنای ساختمان خانه (هفت روایت).

ه - تجدید ساختمان (یک آیه و سه روایت).

و - خانه در دوران جاهلیت (پنج روایت).

ز - داستان اصحاب کهف؛ افزون بر سوره فیل، سه روایت در این باره نقل شده است.

ح - ماجراهای خانه در تاریخ اسلام

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «کعبه در زمان ابراهیم علیه السلام نه ذراع بود و دو درب داشت، عبدالله بن زبیر آن را تا هیجده ذراع بالا برد. حجاج آن را خراب کرد و تا بیست و هفت ذراع مرتفع ساخت.» (ص ۹۴).

مؤلف محترم پس از این مطلب می‌فرماید: از صدر اسلام تا به حال نود سیل بر خانه اتفاق افتاده، برخی از آنها اسمهای خاص داشته‌اند و نیز سه جنگ اتفاق افتاده است:

۱ - حمله یزید بن معاویه در سال ۶۳ برای شکست عبدالله بن زبیر.

۲ - حمله عبدالملک بن مروان در سال ۷۳ به سرکردگی حجاج ثقفی برای شکست

ابن زبیر.

۳ - حمله قرامطه در سال ۳۱۷ جهت دزدیدن حجرالاسود.

فصل چهارم: آیات بیت الله

این فصل به معرفی آیات الهی در خانه اختصاص یافته است و مطالب آن با طرح چهارده عنوان اصلی و ده عنوان فرعی بررسی شده و از دو آیه و نود و چهار روایت بهره جسته است. اجمال مطالب این فصل عبارتند از:

الف - آیات بینات خانه

ب - مقام ابراهیم و محل آن

ج - حجرالأسود:

- ۱ - حجرالاسود دست خدا است. در این باره چهار روایت آورده؛ از جمله: رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «حجر دست خدا در زمین است، پس هر کس آن را مسح کند دست خدا را مسح کرده است.» (ص ۱۰۲).
- ۲ - مکان اصلی حجر. شش روایت در این باره آمده؛ از جمله این است که: رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «حجرالأسود از سنگهای بهشتی است.»
- ۳ - نصب حجرالاسود در عصر جاهلیت، در این باره دو روایت آورده؛ یکی از آنها روایتی است از رسول خدا ﷺ که می‌فرماید: «من رکن (حجرالاسود) را با دستانم، در روزی که قریش اختلاف داشتند، در جایش نهادم.» (ص ۱۰۴).
- ۴ - نصب حجرالأسود در زمان عبدالملک، در این باره دو روایت آورده است.
- ۵ - نصب حجرالأسود در عصر قرامطه.

د - آداب حجر اسماعیل

- هفت روایت در این باره آورده از جمله آنها این روایت است که:
- امام صادق علیه السلام فرمود: «حجر، خانه اسماعیل و در آن قبر هاجر و قبر اسماعیل واقع است.» (ص ۱۰۶).
- و از جمله آداب که در روایات دیگر وارد شده؛ نماز، دعا و سجده می‌باشد.

ه - حطیم

چهار روایت در این باره هست؛ از جمله روایتی است از امام صادق علیه السلام که در پاسخ معاویه بن عمار از مکان حطیم فرمود: «حطیم میان حجرالأسود و درب خانه است.» (ص ۱۰۸).

و - ملتزم

درباره ملتزم نه روایت آورده؛ از جمله آنها این روایت است که: رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: «میان رکن (حجر) و مقام، ملتزم است. هیچ دردمندی در آن جا دعا نمی کند مگر این که شفا می یابد.» (ص ۱۰۹)

ز - مستجار

سه روایت در این باره آمده و از آنهاست این روایت که: امام صادق علیه السلام فرمود: «ابراهیم خانه را بنا کرد و دو درب برای آن قرار داد؛ درب شرقی و درب غربی. (درب طرف غرب مستجار نامیده می شود).» (ص ۱۱۱).

ح - رکن یمانی

پانزده روایت درباره عظمت و آداب آن وارد شده و از آنهاست روایت جابر بن عبدالله که می گوید: «رسول خدا صلی الله علیه و آله حجر را هم استلام کرد و هم بوسید ولی رکن یمانی را استلام کرد و دستانش را بوسید.» (ص ۱۱۲).

ط - زمزم:

- ۱ - نامهای زمزم؛ دو روایت درباره وجه تسمیه به زمزم و نامهای آن آورده است.
- ۲ - پیدایش زمزم؛ چهار روایت درباره چگونگی پیدایش زمزم نقل کرده است.
- ۳ - فضیلت زمزم؛ سه روایت، و از آنهاست این روایت که: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «آب زمزم دوی درد کسی است که از آن می آشامد.» (ص ۱۱۷).
- ۴ - نوشیدن آب از زمزم (دو روایت).

۵ - هدیهٔ آب زمزم.

امام باقر علیه السلام فرمود: «پیامبر صلی الله علیه و آله زمانی که در مدینه بود، از آب زمزم هدیه می داد.» (ص ۱۱۸).

ی - بهترین جاهای مسجد

در این عنوان شش روایت آورده، از آن جمله است روایت ابو حمزه ثمالی که می گوید: امام سجاده علیه السلام از ما پرسید: کدام سرزمین افضل است، عرض کردم: خدا و رسول و پسر رسول خدا آگاهترند. آنگاه فرمود: بهترین سرزمین میان رکن و مقام است.

ک - مدفن پیامبران در مسجد

این باب سه روایت دارد که در برخی آمده: پیامبران میان رکن یمانی و حجر دفن شده اند. در برخی دیگر است که میان رکن حجر و مقام مدفونند و دسته سوّم می گوید: میان زمزم و حجر آرمیده اند: امام صادق علیه السلام می فرماید: «میان رکن یمانی و حجر الاسود هفتاد پیامبر دفن شده اند.» (ص ۱۲۰).

ل - زیور آلات و پوشش خانه

در این باره شش روایت نقل شده، در برخی از روایات آمده است که اولین پوشانندهٔ پرده بر کعبه، آدم بود. امام باقر علیه السلام می فرماید: «علی بن ابی طالب علیه السلام از عراق پیراهن خانه را هر سال می فرستاد.» (ص ۱۲۵).

م - تبرک به پیراهن

برای این باب سه روایت آورده که از آنها این است؛ امام صادق علیه السلام می فرماید: «اشکالی ندارد که از پیراهن کعبه گرفته شود و از آن جلد قرآن و یا جانماز قرار داده شود.» (ص ۱۲۶).

ن - فضیلت نگاه به خانه

هفت روایت در این باره آورده؛ از جمله آنهاست این روایت که:
 امام صادق علیه السلام می فرماید: «هر کس به خانه خدا نگاه کند برای او حسنه نوشته می شود
 و گناهان او محو می گردد تا از نگاه آن منصرف گردد.» (ص ۱۲۷).

قسمت دوم

این بخش به مباحث حج و عمره اختصاص یافته و مطالب آن ضمن شش فصل مطرح
 گردیده است:

فصل اول: حج

این فصل درباره حج است و آن نه عنوان اصلی و بیست و یک عنوان فرعی دارد و از
 صد و سی و یک حدیث بهره برده و اجمال مباحث عبارتند از:
 الف - وجوب حج و شرایط آن؛ در این باب شش روایت آورده است.
 ب - حکمت حج؛ درباره حکمت وجوب حج دوازده روایت آورده که در هر روایتی به
 حکمتی اشاره شده است.

ج - فضیلت حج:

- ۱ - حج، اجابت دعوت ابراهیم است. سه روایت در این باره آورده است.
- ۲ - حج، جهاد ضعیفان است. در این زمینه شش روایت آورده که یکی از آنها این است:
 رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: «حج جهاد افراد ضعیف است.» (ص ۱۳۸).
- ۳ - حج، بهترین عمل پس از جهاد است. در این باره سه روایت آمده که از آنهاست
 روایت امام صادق علیه السلام که می فرماید: «هیچ راهی بهتر از راه حج نیست جز آن که مردی با
 شمشیر در راه خدا به جهاد برخیزد و شهید گردد.» (ص ۱۴۰).
- ۴ - فضیلت حج بر روزه و نماز. سه روایت در این باب آورده است.
- ۵ - فضیلت حج بر صدقه.

۶- فضیلت انفاق حاج. پنج روایت در این باره وجود دارد.

۷- قرض کردن برای حج رفتن.

امام صادق علیه السلام به سدیر صیرفی فرمود: «به عقبه سلام برسان و به او بگو چرا حج انجام نمی دهی، قرض کن و حج بگزار.» (ص ۱۴۳).

۸- حضور صاحب الامر، امام زمان (هر سال) در مراسم حج. در این زمینه پنج روایت آورده؛ از آنهاست روایت امام صادق علیه السلام که فرمود: «مردم امامی را فاقدند که در موسمه‌های حج حضور دارد و آنان را می بینند ولی آنها او را نمی بینند.» (ص ۱۴۳).

د- ثواب حج،

پانزده روایت درباره ثواب حج وارد شده؛ از جمله این که: رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید:

«برای حج مقبول ثوابی جز بهشت نیست.» (ص ۱۴۷).

ه- فضیلت تداوم حج:

۱- کوشش بر تداوم حج. چهارده روایت در این باره آورده.

۲- دعا برای تداوم حج. در این باره پنج روایت رسیده است.

۳- آثار تداوم حج. چهارده روایت در این باره وارد شده است از جمله این که: امام صادق علیه السلام فرمود: «هر کس ده بار حج انجام دهد، خداوند هیچگاه از او حساب نخواهد کشید.» (ص ۱۵۵).

۴- معنای تداوم حج. سه روایت در این باب آمده است.

و- فضیلت عزم بر حج

امام صادق علیه السلام می فرماید: «هر کس قصد انجام حج در هر سال داشته باشد و یک سال غایب شود، ملائکه روی زمین... می گویند خدایا! اگر قرض مانع آمدن او شود قرضش را ادا کن. اگر مرض مانعش گردد او را شفا ده و اگر فقر مانع است او را بی نیاز گردان...» (ص ۱۵۷).

ز- فضیلت کسی که در راه حج بمیرد؛ پنج روایت در این باره وارد شده است.

ح - فضیلت حاجی:

- ۱ - وارد بر خدا است (پنج روایت)
- ۲ - مهمان خدا است (پنج روایت)
- ۳ - در ضمان خدا است (پنج روایت)
- ۴ - دعای حاجی مستجاب است.

ط - آثار حج:

- ۱ - طهارت. ده روایت در این باره وجود دارد؛ از جمله: رسول خدا ﷺ می فرماید: «حج انجام دهید؛ زیرا حج گناهان را پاک می سازد، همانگونه که آب، چرک را می شوید.» (ص ۱۶۲).
- ۲ - بی نیازی. هشت روایت در این باره آمده؛ از آن جمله است روایتی از رسول خدا ﷺ که می فرماید: «حج انجام دهید هرگز فقیر نمی شوید» (ص ۱۶۴)
- ۳ - نورانی شدن. امام صادق می فرماید: «نور حج پیوسته با حاجی همراه است تا این که آلوده به گناه شود.» (ص ۱۶۶).
- ۴ - خیر دنیا و آخرت. رسول خدا ﷺ می فرماید: «هر کس خیر دنیا و آخرت را بخواهد، این خانه را امام قرار دهد...» (ص ۱۶۶).

فصل دوم:

این فصل مربوط به پیامدهای ترک حج است که با سه عنوان اصلی و چهار عنوان فرعی سامان یافته و از بیست و چهار روایت بهره مند است.

الف - اجتناب از ترک حج؛ در این باب چهار روایت آورده است.

ب - ترک کننده حج:

- ۱ - کافر است. پنج آیه و یک روایت در این باب وارد شده است.
- ۲ - ترک شریعت کرده است. در این باب سه روایت آورده است.

۳- نابینا محشور می‌شود. در این بخش نیز سه روایت آمده است.

ج- اجتناب از تعطیلی خانه خدا؛

هشت روایت آورده؛ از جمله آنها است حدیث امام صادق علیه السلام که فرمود: «اگر مردم حج را ترک کنند... عذاب بر آنها نازل می‌شود.» (ص ۱۷۲).

فصل سوم: فرایض حج

در این فصل واجبات عمره و حج بررسی شده و با یازده عنوان کلی و چهل و چهار عنوان فرعی منعقد گردیده است. گفتنی است که در این فصل دویست و سی و سه روایت آمده است.

۱- واجبات کلی، که در این باره دو روایت آورده و از آن جمله است این حدیث که امام علی علیه السلام می‌فرماید:

«واجبات حج چهار چیز است: ۱- احرام ۲- طواف دور خانه ۳- سعی میان صفا و مروه ۴- وقوف در عرفات و مشعر...» (ص ۱۷۳).

۲- واجبات عمره

الف- احرام، در این باره چهل و پنج روایت با مضامین گوناگون آمده است؛ مانند ثواب تلبیه، وجه تسمیه تلبیه، تلبیه اشیاء دیگر با انسان محرم، آداب تلبیه، زیادگفتن تلبیه، بلند گفتن تلبیه، آنچه بر محرم حرام است و...

ب- طواف:

۱- فضیلت طواف، نه روایت در این باره آمده.

۲- آداب طواف، در این باره نیز نه روایت نقل شده است.

۳- طواف زیاد زمانی که ازدحام نباشد، پنج روایت در این باره آمده.

۴- استلام حجر، در این باره نیز پنج روایت آورده است.

- ۵ - حکمت استلام، در این باب از سه روایت بهره جسته است.
- ۶ - چگونگی استلام، امام صادق علیه السلام در پاسخ یعقوب بن شعیب فرمود:
- «استلام رکن عبارت است از چسباندن شکم به آن و مسح این است که با دست آن را مسح کنی.» (ص ۱۹۵).
- ۷ - تکبیر و دعا، چهارده روایت در این باره نقل شده است.
- ۸ - دعاهاى طواف، دعاهاى طواف فراوان است و در اینجا یازده روایت آمده است.
- ج - نماز طواف، پنج روایت در این باره آمده است.
- د - سعی :
- ۱ - فضیلت سعی
- ۲ - حکمت سعی
- ۳ - آداب سعی، هفت روایت در این باره نقل شده و دعاهاى نیز مستحب است؛ از جمله روایات این حدیث امام صادق علیه السلام است که می‌فرماید: «هر کس دوست دارد ثروتش زیاد گردد ایستادن روی کوه صفا و مروه را طولانی کند.» (ص ۲۰۸).
- ۴ - ثواب سعی
- ۵ - تقصیر، امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «هرگاه در عمره تمتع از سعی فارغ شدى، از موهای بدن و یا ریش و یا شارب کوتاه کن و یا ناخن کوتاه کن...» (ص ۲۰۸).
- ۳ - واجبات حج تمتع:
- الف - احرام، در این باره چهار روایت آورده است.
- ب - وقوف به عرفات:
- ۱ - آداب خروج به طرف عرفات، برای این بخش هشتاد روایت آورده است.
- ۲ - وجه تسمیه عرفات.
- امام صادق در پاسخ عمار از وجه تسمیه عرفات می‌فرماید: «... چون جبرئیل به آدم

گفت به گناهان اعتراف کن و او اعتراف کرد.» (ص ۲۱۳).

۳- افتخار خدا به اهل عرفه، سه روایت در این باب آمده است.

رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «خداوندگار شامگاه عرفه به اهل عرفه مباحثات می‌کند و به ملائکه می‌گوید: بنگرید بندگانم را در حال زولیده و خاک آلود می‌آیند.» (ص ۲۱۲).

۴- جایگاه عرفه در حج. در این باب دو روایت آمده است.

۵- آداب وقوف در عرفات، در این باب ۱۴ روایت آمده است.

۶- ثواب وقوف در عرفه، برای این باب ۶ روایت آورده است.

ج- وقوف در مشعرالحرام:

۱- کوچ کردن از عرفات به مشعر، چهار روایت، از آن جمله است روایت امام صادق که می‌فرماید: «مشرکان پیش از غروب خورشید از عرفات کوچ می‌کردند، رسول خدا با آنها مخالفت کرد و پس از غروب کوچ کرد...» (ص ۲۲۲).

۲- ثواب وقوف در مشعر و برای آن سه روایت آورده است.

رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «چنانچه جمعیت بدانند بر چه کسی وارد شده‌اند و بر چه کسی نازل شده‌اند، به فضل پروردگارشان، پس از آمرزش خوشحال می‌شدند.» (ص ۲۲۳)

۳- آداب وقوف در مزدلفه (سه روایت)

رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «هرکس چهار شب را شب زنده‌داری کند بهشت بر او واجب می‌گردد؛ شب هشتم (ترویبه)، شب عرفه، شب عید قربان و شب عید فطر.» (ص ۲۲۴).

د- نزول به منا:

۱- کوچ کردن از مشعرالحرام چهار روایت.

۲- وجه تسمیه منا.

۳- آداب نزول به منا، پنج روایت.

۴- ثواب وقوف در منا، چهار روایت.

ه- رمی جمار:

۱- حکمت رمی، سه روایت.

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «حکمت رمی جمار عبارت است از این که شیطان در آنجا بر ابراهیم ظاهر شد، پس جبرئیل دستور داد او را به هفت ریگ رمی کند و با هر سنگ زدن تکبیر بگوید، از این رو این عمل سنت شد.» (ص ۲۳۰).

۲ - آداب رمی، نه روایت.

۳ - ثواب رمی، شش روایت.

و - قربانی کردن، هشت روایت.

ز - سر تراشی، هفت روایت.

ح - طواف زیارت، پنج روایت.

ط - سعی

ی - طواف نساء، دو روایت.

فصل چهارم: آداب حج

نویسنده محقق، فصل چهارم را به مباحث آداب حج اختصاص داده و مطالب آن را ضمن پنج عنوان کلی و بیست عنوان فرعی به اتمام رسانده و از پنج آیه و هشتاد و سه حدیث بهره برده است و اینک اجمالی از این فصل:

الف - وظایفی که پیش از حج انجام آنها شایسته است:

۱ - آمادگی: در این رابطه چهار حدیث آورده و مهمتر از آنها، آیه چهل و شش از سوره

بقره است:

﴿تَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ وَاتَّقُونِ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ﴾^۱

«... توشه بگیرید که بهترین توشه پرهیزگاری است و ای خردمندان از من پروا داشته

باشید.»

بر اساس شأن نزولی که در پاورقی آورده شده، ابن عباس گفته است که مردم یمن به هنگام سفر حج، زاد و توشه تهیه نمی‌کردند و می‌گفتند به خدا توکل می‌کنیم و چون به مکه می‌رسیدند گدایی را پیشه می‌کردند اینجا بود که این جمله از آیه نازل شد.

۲ - اخلاص، در این قسمت پنج حدیث آورده شده؛ از جمله این روایت است که:

رسول خدا ﷺ (در مقام اخبار از فتن آخرالزمان) می‌فرماید: «زمانی فرا می‌رسد که رؤسا برای تفریح، سرمایه‌داران برای تجارت و نیازمندان برای گدایی در مراسم حج شرکت می‌کنند.» (ص ۲۴۴).

۳ - تعجیل، در این باب دو روایت نقل شده؛ از جمله است این روایت که رسول خدا ﷺ فرمود: «در حرکت به سوی مکه عجله کنید؛ زیرا هیچ یک از شما نمی‌داند چه بر سر او خواهد آمد، مریضی یا نیازمندی؟» (ص ۲۴۵).

۴ - فراگیری مناسک، در این بخش از دوازده حدیث بهره برده شده که از جمله است این حدیث: رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «مناسک (اعمال) حج را یاد بگیرید؛ زیرا آنها جزو دین شما می‌باشد.» (ص ۲۴۵).

۵ - پرداخت حقوق مالی، در این قسمت شش روایت نقل می‌کند؛ از جمله اینکه رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «هر کس به سوی مکه حرکت کند و در میان اموال او نشانه (پر) حرامی بوده باشد خداوند از او حج را نمی‌پذیرد.» (ص ۲۵۰).

۶ - تهیه زاد و توشه حلال، سه روایت در این باره نقل شده؛ از جمله: رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «خداوند از هر نعمتی پرسیده می‌شود جز نعمتهایی که در راه جنگ و انجام حج مصرف گردد.» (ص ۲۵۱).

۷ - دعا به هنگام حرکت، امام صادق علیه السلام فرمود: «هرگاه از خانه‌ات به سوی موسم حج و عمره حرکت کردی دعای فرج را بخوان و آن عبارت است از: «لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ...» (ص ۲۵۱).

ب - وظایف در مراسم حج:

۱ - اخلاق نیک، دو روایت در این باره آورده شده؛ از جمله است این روایت که امام باقر علیه السلام می‌فرماید: «به کسی که در مسیر رفتن به حج گام بر می‌دارد، تا زمانی که سه خصلت در او نباشد توجهی به او نمی‌شود:

* ورعی که او را از نافرمانی خدا مانع گردد.

* حلمی که با آن بر غضبش مسلط گردد

* رفتار نیک با هم‌رهان» (ص ۲۵۳).

۲ - یاری رساندن به همراهان، دو روایت.

اسماعیل خثعمی به امام صادق عرض می‌کند: زمانی که به مکه رسیدیم همراهانم رفتند برای طواف و مرا تنها رها کردند، آیا اثاثیه آنان را نگهداری کنم؟ آن حضرت فرمود: اجر تو از آنان بیشتر است. (ص ۲۵۳)

۳ - مواظبت کردن از پول، در این رابطه چهار روایت نقل شده.

۴ - اقامت در مکه پیش از مراسم، امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «اقامت یک روز در پیش از مراسم، بهتر است از اقامت دو روز پس از مراسم.» (ص ۲۵۴).

۵ - شرکت دادن دیگران در ثواب حج، دو خبر در این باره آمده است.

۶ - انجام طواف به نیابت از ائمه علیهم السلام موسی بن قاسم به امام جواد علیه السلام عرض می‌کند: «می‌خواهم از جانب شما و پدرتان طواف انجام دهم، به من گفته شد که از طرف اوصیا (ائمه علیهم السلام) طواف انجام نمی‌گیرد. آن حضرت فرمود: هر چه در توان داری طواف کن این کار جایز است...» (ص ۲۵۵).

۷ - زیارت امام، شش حدیث در این باره نقل شده؛ از جمله امام باقر علیه السلام می‌فرماید: «تمامت (و روح) حج زیارت امام است.» (ص ۲۵۶).

هر چند عنوان این فراز «لقاء الامام» است ولی دور نیست که مقصود، زیارت ائمه علیهم السلام باشد و تا زمان غیبت را نیز شامل گردد؛ به ویژه که در روایت دوم عنوان «زیارت» به کار رفته است.

ج - وظایف در مراسم حج

مؤلف محترم در این بخش دو آیه و هفت روایت آورده است و دو حدیث آن مفصل است؛ از جمله فرمایشات امام سجاد خطاب به شبلی است پس از مراجعت از حج و مطالب بسیاری در آن نهفته است.

د - وظایف پس از انجام مناسک:

۱ - وداع، در این باره پنج حدیث نقل شده است.

۲ - ختم حج به مدینه، دو روایت در این باره آمده است؛ از جمله: امام باقر علیه السلام می‌فرماید:

- «از مکه شروع کنید و به ما (در مدینه) ختم نمایید.» (ص ۲۶۷).
- ۳- تعجیل در بازگشت، چهار روایت در این باره نقل شده است؛ از جمله آنهاست حدیث رسول خدا ﷺ که می‌فرماید: «هرگاه اعمال حج را انجام دادید، تعجیل در بازگشت به اهل کنید؛ زیرا این کار اجر بیشتری دارد.» (ص ۲۶۷).
- ۴- صدقه دادن، سه روایت در این باره آمده است.
- ۵- خریدن هدیه، در این بخش از دو روایت بهره برده شده است.
- امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «هدیه خریدن، از مخارج حج به شمار می‌آید.» (ص ۲۶۸).

ه- وظایف حاجی پس از بازگشت:

- ۱- ترک گناه، دو روایت در این باره آمده است.
- رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «نشانه قبولی حج ترک گناهی است که بنده خدا آنها را مرتکب می‌شده است.» (ص ۲۶۹).
- ۲- زیارت حاجی، هشت روایت در این رابطه آورده شده؛ از جمله است این روایت که رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «هرگاه حاجی را ملاقات کردی بر او سلام کن و با او مصافحه نما و از او بخواه برای تو استغفار کند پیش از این که به خانه‌اش وارد شود؛ زیرا چنین شخصی آمرزیده خواهد بود.» (ص ۲۶۹).

فصل پنجم: نوادر

در این فصل برخی از مباحث متفرقه مربوط به حج مورد بحث قرار گرفته و در آن هفت عنوان اصلی آمده و از بیست و نه روایت بهره مند شده است.

الف- براءت از مشرکان

خداوند متعال می‌فرماید:

﴿بِرَاءةٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُم مِّنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

«این (اعلان) بیزاری است از خدای و پیامبر او، به سوی آن کسان از مشرکین که با آنان پیمان بسته‌اید (و آنان پیمان‌شکنی کردند).»

مؤلف محترم دو روایت نیز دربارهٔ اعلان برائت رسول خدا، توسط ابوبکر در مراسم حج آورده است و سپس بحث محققانه‌ای از فضای شرک و مشرک و مطالب دیگر کرده است.

ب - حج پیامبران خدا (ده روایت)

ج - حج رسول خدا

امام صادق می‌فرماید: «رسول خدا ﷺ ده سال در مدینه بود و حج انجام نداد تا این که خدا آیه: ﴿وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ﴾ نازل شد. سپس رسول خدا به مؤذن‌ها دستور داد که مردم را به بلندترین صدا اعلان کنند...» (ص ۲۸۱).

د - فضیلت حج نیابتی، نه روایت.

رسول خدا می‌فرماید: «خداوند با یک حج سه نفر را وارد بهشت می‌کند: ۱ - شخصی که مرده ۲ - کسی که به نیابت او حج انجام می‌دهد ۳ - کسی که...» (ص ۲۸۵).

ه - فضیلت حج کودکان (حج انجام دادن)

جابر بن عبدالله می‌گوید: «زنی کودکش را نزد رسول خدا برد و از آن حضرت پرسید آیا برای این حج هست؟ آن حضرت فرمود: بله، و تو هم اجر داری» (ص ۲۸۷).

و - اجر کسانی که کارهای حاجی را متکفل می‌شوند، دو روایت.

امام سجاد علیه السلام می‌فرماید: «کسی که در غیاب حاجی متکفل کارهای او و اهل عیال او گردد، اجر حاجی را دارد؛ مانند این که او استلام حجر می‌کند.» (ص ۲۸)

ز - حاجی کم

عبدالکریم بن کثیر می‌گوید: با امام صادق علیه السلام حج انجام دادیم پس چون مقداری از راه را پیمودیم، آن حضرت بالای کوه رفته، به مردم نگاه کردند و فرمودند: «چقدر ضجه زن زیاد

است و حاجی کم؟!» (ص ۲۸۹).

فصل ششم: حج اصغر

نویسنده این فصل را به بیان مطالبی از عمره مفرده اختصاص داده و در آن شش عنوان اصلی آورده و از سی و هشت روایت سود جسته است.

الف - فضیلت عمره، هفده روایت.

رسول خدا ﷺ می فرماید: «اجر حج بهشت است و اجر عمره کفاره هر گناه.» (ص ۲۹۲).

ب - عمره در هر ماه، سه روایت.

امام صادق علیه السلام می فرماید: همانا حضرت علی می فرمود: «در هر ماه عمره هست.» (ص ۲۹۴).

ج - فضیلت عمره در رجب، شش روایت.

رسول خدا ﷺ می فرماید: «بهترین عمره در رجب است.» (ص ۲۹۶).

د - فضیلت عمره در رمضان، چهار روایت.

امام صادق علیه السلام هرگاه قصد عمره می کرد، منتظر صبح بیست و سوم رمضان می شد سپس با حالت تهلیل خارج می شد. (ص ۲۹۷).

ه - عمره مفرده در ماههای حج، چهار روایت.

امام صادق علیه السلام می فرماید: «اشکال در انجام عمره مفرده در ماههای حج نیست.» (ص ۲۹۸).

و - عمره های پیامبر، چهار روایت.

ابن عباس می گوید: «رسول خدا ﷺ چهار عمره انجام داده...» (ص ۲۹۹).

قسمت سوم:

مدینه منوره

قسمت سوم کتاب به مباحثی پرداخته که مربوط به مدینه منوره است. این بخش نیز که

مشمول بر پنج فصل و چهارده عنوان اصلی و دوازده عنوان فرعی است، به مطالبی مانند: فضیلت مدینه، ویژگیها، آداب، حدود مسجدالنبی، زیارت فاطمه زهرا، ائمه بقیع، شهدا، آداب زیارت و... اختصاص پیدا کرده و از صد و دوازده حدیث بهره برده است. به جهت اختصار، بدان بخش نمی پردازیم.